

дупоров, *das Entwertungszeichen* – обесценивание товарного знака). Юридические неологизмы можно классифицировать также по идеографическому принципу: слова, называющие различного рода правонарушения (27 %), юридические процедуры (25 %), законы (13 %), наименования профессии/людей, включенных в уголовно-правовую деятельность (9 %), документы (8 %), уголовные наказания (6 %) (см. табл. 2).

Таблица 2

Идеографическая классификация юридических терминов

Группа	Количество	%
Противозаконная деятельность	14	27
Юридические процедуры	13	25
Названия законов	7	13
Наименования профессий, людей, включенных в уголовно-правовую деятельность	5	9
Названия документов	4	8
Уголовные наказания	3	6
Правовые органы и организации	3	6
Прочие юридические уголовно-правовые явления	3	6

Таким образом, можно отметить, что в области права сейчас происходит бурный процесс экспериментирования, создаются новые законы, возникают новые экономические и юридические явления, которые, соответственно, требуют новых названий.

Литература

1. Кулик А. В. Способы образования неологизмов в немецком и белорусском языках. Интернет-адрес: <http://conf.grsu.by/alternant2014/2014/04/18/1378>.
2. Михеева Е. И. К вопросу классификации неологизмов в современном немецком языке. Интернет-адрес: <http://tl-ic.kursksu.ru/pdf/001-10.pdf>.
3. Пивченко Е. А. Неологизмы в современном немецком языке. Интернет-адрес: http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2010/IV/uch_2010_IV_00008.pdf.
4. Strafgesetzbuch (StGB) in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998. Интернет-адрес: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb>.

ВОБРАЗ К. КАЛІНОЎСКАГА Ў ДЫЛОГІІ У. КРАСТОЎСКАГА «КРЫВАВЫ ПУФ»

М. Р. Яраховіч

Усевалад Крastoўскі (1840 – 1895) – даволі вядомы ў свой час рускі празаік, паэт, журналіст, аўтар шматлікіх белетрыстычных твораў. Яго пяру належыць і дылогія «Крывавы пuf», якая складаецца з дзвюх частак: «Панургаў статак» (1869) і «Дзве сілы» (1874). Гэта раман, у якім тэндэнцыйна паказаны падзеі 1861–1864 гадоў у Расіі. Усё малюецца

згодна з афіцыйнымі трактоўкамі: і правядзенне рэформы 1861 г., і сялянскія хваляванні, і барацьба рэвалюцыйных дэмакратаў, і паўстанне 1863–1864 гг. Для айчыннага літаратуразнаўства гэты твор цікавы тым, што у ім утрымліваецца першая па часе ўзнікнення мастацкая інтэрпрэтацыя постаці К. Каліноўскага і паўстання ў Беларусі і Літве.

З беларускіх даследчыкаў першым звярнуў увагу на дылогію В. Каваленка ў манаграфіі «Міфа-паэтычныя матывы ў беларускай літаратуры» (1981), дзе адзначыў: «у гэтым творы зроблена спроба ачарніць мэты і задачы паўстання 1863 г <...>, а таксама зняважыць аблічча яго кіраўнікоў і ўдзельнікаў, у тым ліку К. Каліноўскага» [5, с. 82]. Пазней звярталіся да аналізу дылогіі А. Кузьмянок [6], Н. Жарская [2]. Аднак і на сёння «Крывавы пух» застаецца маладаследаваным творам. Гэтым і абумоўлена актуальнасць абранай тэмы.

Паўстанне 1863–1864 гг. і асоба К. Каліноўскага даволі папулярныя ў мастацкай літаратуры XX ст. Аднак упершыню іх закрануў менавіта У. Крastoўскі, які «ведаў паўстанца па сумеснай вучобе ў Пецябургскім універсітэце» [2, с.182]. Важна, што прэзак не толькі на падставе чутак і дакументаў ствараў характар героя ў творы, ён мог «спісваць» з жывога Каліноўскага. Відавочна, што ў дылогіі, напісанай з «прарасійскіх шавіністычных пазіцый» (цыт. па: [2, с. 182]), У. Крastoўскі найперш імкнуўся прынізіць мэты паўстання, зняважыць вобразы яго кіраўнікоў і ўдзельнікаў. У «Крывавым пухе» К. Каліноўскі выступае як адмоўны персанаж, а, напрыклад, М. Мураўёў як «патрыархальны, беспрітязательны тип руского, матерого барина» [4]. «Пазіцыя аўтара выдае тэндэнцыю зададзенасці, бо вельмі ж ужо адкрыта злачынства выдаецца за дабрадзейнасць і высакародства за злачынства» [5, с. 52], – падкрэслівае В. Каваленка ў згаданай манаграфіі.

У. Крastoўскі хоча паказаць сябе аб’ектыўным храністам. Ён робіць героя К. Хвалынцава відавочцам расправы над сялянамі, уводзіць яго ў дэмакратычныя гурткі, сутыкае з рэальнымі асобамі (К. Каліноўскім, М. Мураўёвым і інш.). Мураўёў дапамагае Хвалынцаву пераадолець інтрыгі палякаў, стаць абаронцам расійскіх ўладаў. У. Крastoўскі нібы дакументальна пацвярджае свае «вывады» цытатамі з «Колокола» і ліберальнай прэсы 1860-х гадоў. Але гэтая «добрасумленнасць» – фіктыўная, бо аўтар відавочна тэндэнцыйны.

Н. Жарская канстатуе: «Кіраўнік паўстання на Беларусі надзелены ўсімі характэрнымі атрыбутамі рамантычнага героя раманаў такога кшталту: таямнічасцю, авантурнасцю, эгаістычнымі памкненнямі, усюдыіснасцю і ўсёведаннем, пастаяннымі пераўвасабленнямі і зменай абліччаў» [2, с. 183]. У дылогі гісторыя пераўтворана ў ланцуг авантур-

ных прыгод, назіраецца адвольнае сумяшчэнне рамантычнай інтрыгі з палітычнай. У расійскай гістарыяграфіі К. Каліноўскі ўвасабляў скрайнасці радыкальных ідэй. Яны і ператвараюць маладога чалавека ў нігіліста. Ёсць усе падставы адносіць «Крывавы пух» да антынігілістычных раманаў.

У дылогіі два галоўныя героі і абодва яны Канстанціны Сямёнавічы (адпаведна Каліноўскі і Хвалынцаў). Аўтар невыпадкава называе Хвалынцава імем Каліноўскага. Гэта зроблена з намерам паказаць двух падобных адзін да аднаго мужчын, якіх мог чакаць падобны лёс, але яны абралі прынцыпова розныя шляхі. Імя Канстанцін азначае «цвёрды», «пастаянны». Гаваркое імя адпавядае абодвум носьбітам: і Хвалынцаву, і Світку-Каліноўскаму. Хвалынцаў заўсёды ганарыўся сваім імем і не хаваў яго, К. Каліноўскі, наадварот, «прыстасоўваючыся» да дзвюх сіл, – «рускай і польскай» – выкарыстоўваў два псеўданімы: Васіль Світка – для стасункаў з рускімі і Францішак Пажандкоўскі – для краёўцаў і палякаў. Васіль азначае «царскі». У тлумачальным слоўніку чытаем: «Світка – доўгая сялянская верхняя вопратка» [1, с. 327]. Так, псеўданім метафарычна азначае «кіраўнік сялян», іх абаронца. Імя Францішак падкрэслівае прыналежнасць да польскасці. Прозвішча Пажандкоўскі ўтворана ад слова «жонд» (урад). Такім чынам, сімволіка псеўданімаў вельмі выразная.

У першай кнізе Світка хавае сваё сапраўднае аблічча і толькі ў другой адкрываецца Хвалынцаву: «Я – Конрад Валенрод в плебейской волчьей шкуре» [4]. У гэтым бачыцца выразная адсылка да вядомай паэмы А. Міцкевіча, які акрэсліў валенрадызм як рух супраціву, народжаны менавіта краёвай ментальнасцю. У другой кнізе аўтар выкарыстоўвае сапраўднае імя К. Каліноўскага і называе яго «фанатиком революционной идеи», які «представлял собою последнее знамя мятежа» [4]. У сцэне пакарання «дыктатара», нягледзячы на імкненне стварыць адмоўны персанаж, У. Крastoўскі паказвае веліч духу К. Каліноўскага, яго адданасць вызваленчай ідэі: «Он знал заранее куда идет и что его ожидает... Не потому ли и умер он с такой твердостью и спокойствием, как могут умирать только глубокоубежденные люди...» [4]. У пераважнай частцы рамання дзеяння Світка падманваў Хвалынцава, уцягнуў у паўстанне, спрычыніўся да яго смяротнага прысуду. Але ў фінале твора раскрыта іншае стаўленне К. Каліноўскага да «таварыша»: «Но я люблю этого человека, мне жаль его! И мне больно, что я ни за грош погубил его!.. Тут совесть говорит, поймите вы это!.. Я должен был по приказанию комитета обвинять его, а между тем... эта казнь против моего убеждения» [4]. Тут К. Каліноўскі паўстае

як сумленны і высакародны чалавек, што супярэчыла задачы белетрыста стварыць яго адмоўны вобраз.

У дачыненні стасункаў Світкі-Пажандкоўскага з пабочнымі персанажамі перадусім трэба весці гаворку пра яго каханне да Ванды Уладко. У гэтым плане рэвалюцыянер паказаны адкрытым, верным як сваёй дзяўчыне, так і Радзіме. Радзіма для яго не толькі Літва, але і сама панна Ванда. У марах ён заўжды бачыў побач каханую і верыў, што калі стане «Крулём Літоўскім», то побач будзе Ванда, «Крулева Літвы». Але ў фінале яна здраджвае каханаму, а праз два гады пасля яго смерці выходзіць замуж за рускага чыноўніка і прымае праваслаўе. У любоўнай лініі Світка выступае як ахвяра легкадумнай і цынічнай дзяўчыны. У пераважнай большасці іншых пабочных персанажаў (Катырла, Прындзіч, Халадзец, айцец Канатовіч і інш.) К. Каліноўскі, паводле трактоўкі У. Крastoўскага, не бачыў асоб, а толькі пешак для ўсталявання персанальнага «дыктатарства».

У. Крastoўскі прыводзіць крэда К. Каліноўскага: «будемте пока только честными патриотами, честными литвинами» [4]. У творы рэвалюцыянер не атаясамлівае сябе з палякамі і не любіць іх: «Да неужто же ты думаешь, что такой бестолковой башке, как Варшава, можно верить будущую судьбу Литвы?» [4]. Ён таксама лічыў Польшчу слабейшай за Радзіму і сцвярджаў, што «не Литва в Польше, а Польша в Литве нуждается!» [4]. Паказальна, што ў Варшаве ён толькі выдаваў сябе верным палякам-каталіком, а насамрэч вымушаны быў «таить от всех свои замыслы о самостоятельной роли, о сепарации Литвы и о диктатуре над нею» [4]. У рамане К. Каліноўскі часта ўзгадвае родныя мясціны: «Свитка чуть ли не всю дорогу избирал Литву и местные отношения почти исключительной темой своих разговоров» [3]. Намаляваны ў творы вобраз Світкі-Каліноўскага, сапраўднага ліцвіна, перакананага, што «Литва и Белоруссия совершенно особое и самостоятельное государство» [4], можа служыць важкім аргументам у пытанні нацыянальнага самавызначэння героя. Як адзначалася, Крastoўскі быў знаёмы з Каліноўскім асабіста, ведаў пра яго адданасць менавіта Беларуска-Літоўскаму краю больш, чым некаторыя сучасныя гісторыкі.

Такім чынам, мы прыйшлі да наступных высноў:

1. У. Крastoўскі ставіў перад сабой акрэсленую задачу: тэндэнцыйна, з прарасійскіх імперскіх пазіцый паказаць грамадска-палітычную і сацыяльную сітуацыю напярэдадні і ў час паўстання на тэрыторыі Расіі, Польшчы, Літвы і Беларусі. Ідэйная скіраванасць заключалася ў тым, каб у памфлетным асвятленні ачарніць мэты паўстання, прынізіць яго кіраўнікоў і ўдзельнікаў, якія, па логіцы аўтара, былі

пакараны цалкам справядліва. Адна з асноўных праблем твора – езуіцкі «падман палякамі» многіх прадстаўнікоў маладога пакалення рускіх патрыётаў, якім складана было саім разабрацца, на чым баку гістарычная праўда.

2. У жанравых адносінах дылогія ўяўляе сабой прыклад антынігілістычнага рамана з выразнымі адзнакамі публіцыстычнасці, што пацвярджаецца выразным імкненнем аўтара злачынствы расійскіх уладаў на Беларусі адкрыта выдаваць за дабрадзейнасць, а высакароднасць і самаахвярнасць удзельнікаў паўстання трактаваць як праявы злачыннага фанатызму, ментальнага авантурызму і асобаснай амбіцыйнасці.

3. К. Каліноўскі, у якасці антыпода К. Хвалынцаву, выступае як адмоўны герой. У адносінах з пабочнымі персанажамі ён паказаны як чалавек, абыхавы да людзей, маральныя заганя якіх яму трэба выкарыстоўваць у сваіх дыктатарскіх мэтах. Выключэнне складаюць стасункі з каханай Вандай Уладко, якія з’яўляюцца самым істотным станоўчым момантам у абмалёўцы вобраза К. Каліноўскага. У. Крastoўскі не сумняваецца ў краёвым патрыятызме змагара-ліцвіна і сур’ёзнасці яго незалежніцкіх памкненняў у адносінах як да Расіі, так і да Польшчы.

4. Безумоўна, дылогія У. Крastoўскага «Крывавы пух» вымагае далейшага вывучэння.

Літаратура

1. Баханькоў А. Я., Гайдукевіч І. М., Шуба П. П. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Мінск, 1996.
2. Жарская А. В. Вобраз Кастуся Каліноўскага ў мастацкай літаратуры // Кастусь Каліноўскі і яго эпоха ў дакументах і культурнай традыцыі: мат. VII міжнар. канф. Белар. гістар. таварыства. Мінск, 2011. С. 182–193.
3. Інтэрнэт-адрас: <http://www.e-reading.club/book.php?book=133391>.
4. Інтэрнэт-адрас: <http://www.e-reading.club/book.php?book=133392>.
5. Каваленка В. А. Міфа-паэтычныя матывы ў беларускай літаратуры. Мінск, 1981.
6. Кузьмянок А. Эвалюцыя вобраза Кастуся Каліноўскага ў беларускай літаратуры // Roczniki humanistyczne: słowianoznawstwo. Lublin, 2004. T. 52, z. 7. S. 119–130.